

SZALATNAK
Település Arculati
Kézikönyv
2017

Tartalom

Bevezetés	1
Szalatnáról röviden.....	1
Településszerkezet	3
Az épített örökség elemei.....	4
Országos védettség alatt álló műemlék.....	4
Helyi védettség alatt álló objektumok.....	6
A település táji-természeti értékei	7
Táji sajátosságok	7
Természeti oltalom által érintett területek.....	8
Ökológiai Hálózat övezete	8
Helyi védelemre javasolt elemek	9
Tájképvédelmi Területek Övezete	11
Egyedi tájértéknek javasolt elemek.....	11
Települési arculat	12
Hagyományos, falusias karakter.....	12
Általános jellemzők.....	12
Présházak, pincesor.....	16
Ajánlások	17
Gazdasági területek	24
Általános jellemzők.....	24
Ajánlások.....	25
Elhelyezés	25
Anyaghasználat és tetőforma	25
Utcák, parkok, közterek	25
Zöldfelület-rendszer	25
Zöldfelületek	29
Reklámfelület, hirdetőtáblák	30
Különleges beépítési területek.....	30
Beépítésre nem szánt területek.....	31
Zöldfelületek	32

BEVEZETÉS

A település a táj és az ember kapcsolódási pontja, amelyben a táj gátat szab, korlátokat állít az emberek elé, ugyanakkor az ember hagyományaival, szemléletével, nyitottságával és új iránti igényével és fogékonyságával fejleszti azt. Nemzedék nemzedék után újabb nyomokat hagy, ezáltal egymásra telepedett rétegek borítják a tájat. Különböző korú elemek vannak egymás mellett, régi letűnt nemzedékek romjai, ma is hatékony művelői, illetve a jelenkor alkotásai.

A táj és az ember harmóniája mutatja egy település élhetőségét. Az épített környezet sajátos, egyedi karaktert kölcsönöz minden egyes településnek. A karakterek összessége mutatja azokat az értékeket, amelyek az évszázadok során is megőrzésre kerültek, ezáltal az arculat kialakításának és egyúttal megtartásának is elsődleges hordozói.

A kézikönyv ezeket az elemeket szedi csokorba, igyekszik rendszerbe foglalni és ajánlásokat megfogalmazni. Kiemeli azokat a gyakorlatokat, amelyek irányadóak lehetnek a hagyományos elemek megőrzése és a kor építészeti megoldásainak összehangolására. Felhívja a figyelmet azokra a karakterisztikus elemekre, amelyek Szalatnak sajátjai és azokra, amelyek tájidegenek, nem illeszkednek a település világába.

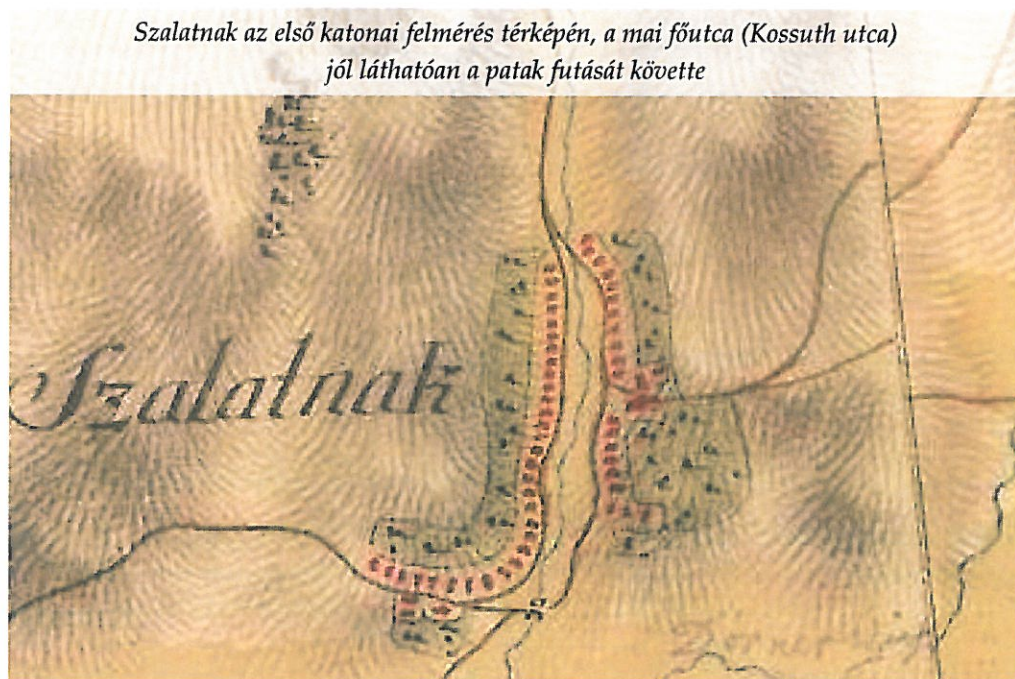
SZALATNAKRÓL RÖVIDEN

Szalatnak község Baranya megye északi részén, a Völgységben Péctől negyven, Komlótól húsz kilométerre található a Komlói járásban, Kárász és Köblény települések között, a Dombóvár–Bátaszék vasútvonal mentén.

A Völgység és a Hegyhát peremén elhelyezkedő településen élők magukat hegyhátiaknak vallják, hiszen a népi tájtudat a „hegyen túli területként” értelmezi az elhelyezkedést. Földrajzi értelemben a Völgység kistáj része Szalatnak, melyen a Szalatnaki-patak fut keresztül. Annak a Völgységnek része, amely „csupa hegy-völgyből áll, de a hegyek alacsonyak s inkább domboknak mondhatók, a völgyek hosszan nyúlnak el, számosak, de nemigen szélesek. E völgyekről kölcsönözte „Völgység” nevezetét is. Erdők helyett csupán szántóföldek és kopár legelők lepik a domboldalakat.” A településről kapta nevét a földtörténeti középkorban (szilurban) keletkezett Szalatnaki Agyagpala Formáció (agyag és metagrauwacke). Mintegy 2,5 millió évvel ezelőtt keletkezett az a törésvonalrendszer, melynek következtében a Szalatnaki-patak – mely ma a település közepén halad keresztül – bevágódott. Ekkor

emelkedtek és süllyedtek meg a területek, kialakultak a völgyek, majd a jégkorszakban lösz (sárgaföld) borította be az egész területet. Ennek vastagsága a fennsíkokon 30-41 méter vastagságot is eléri, jellegzetes lepusztulási formái a löszszakadékok és löszmélyutak (horgosok), melyek Szalatnak településképeiben is megjelennek.

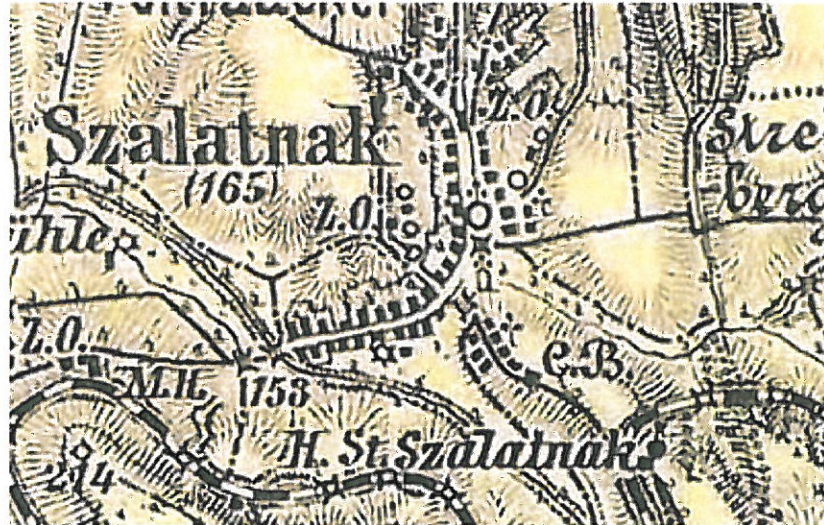

Szalatnak neve szláv eredetű: lassan csordogáló forrás, lapályos hely, láp, mocsár a jelentése. Első írásos említése 1325-ből való, az Anjou okmánytár oklevelében említették először Zalathna alakban írva. Jelentősebbnek számított a település határában álló és a török időszakban elpusztult Kéthely. Itt állt a Szent Margit vértanú és szűz tiszteletére felszentelt templom. A helyiek elmondása alapján egy kolostor állt köblényi határ mellett, a falu ÉK-i részén, a Malomárok északi oldalán a dombon, ezt nevezik Slószkipelnek (Schlossgipfel). Ebben az időszakban a település Tolna vármegyéhez tartozott. 1554-ben 12 adózó házat írtak össze a településen, ezzel a nagyobb falvak közé tartozott, majd elnéptelenedett. A török alól felszabadító harcok után a királyi kamara fennhatósága alá került rövid időre, ekkor horvát és szerb népcsoport érkezett a benépesítésre, de az ellenreformáció elűldözte őket, majd 1726-ban Elzász-Lotharingiából érkeztek német telepesek Szalatnakra, akik kemény munkával tették lakhatóvá és művelhetővé a lápos, mocsaras, erdős területet. A település a XVIII. században Petrovsky József ezredes tulajdonába került, 1756-ban a kéthelyi domboldalakon szőlőtelepítésekbe kezdtek a svábok. A munkamoráljuk révén folyamatosan gyarapodott a település, 1803-ban megépült a késő barokk templom, melynek faoltára rokokó stílusú.

A 19. században kezdődött a tégláztatás a szalatnaki svábok házánál az udvar végében (hostellon), ebben az időben került sor a birtokrendezésre (határkövek a határárokban). Fényes Elek 1851-ben megjelent Geographiai Szótárában Szalatnak német faluként szerepel, Baranya vármegyében, hegyes, erdős vidéken, melyben 560 róm. kat. él, határa 1498 hold, közbirtokosok bírják. A XIX. század végéig a gabona- és szőlőtermesztés volt a fő profil, kiegészülve a tégláztatással, majd ezt a szarvasmarha- és lótenyésztés vette át, ezáltal jelentős tejtermelő településsé vált a térségben. 1877-ben már vasúti állomás létéről ír a helységnévtár, 1888-tól már postával is rendelkezik és bizonyos egyházi igazgatási funkciót hordoz. A XIX. század végéig utak találkozásában helyezkedett el a település, hiszen a Kárászt Alsómocsoláddal, illetve Köblényt Ággal összekötő utak itt egyesültek. 1890-ben már 764 lakója volt a falunak. Az 1800-as évek végére színesedik a foglalkozási szerkezet (ipar, bányászat, mezőgazdaság),

majd ez 1910-re a mezőgazdaság irányába tolódik. A lakosság száma folyamatos emelkedést mutatott. Szalatnakon 1910-ben 840 lakosból 751 (89,4%), 1941-ben 894 lakosból 820 (91,72%) német anyanyelvű.

A Harmadik Katonai Felmérés térképlapján (1869-1878) a mai településszerkezet már szépen kirajzolódik

A háborúkat követő kitelepítések után a téjesztés mellett a völgyek hasznosítására halastavakat létesítettek. A demográfiai mutatók az országos tendenciákat követték, a városba vándorlás, az előregedés mind hozzájárult a népességszám folyamatos csökkenéséhez. Napjainkban 331 fős lakosságának közel 20%-a német nemzetiségű és kevesebb mint 10%-a cigány, a népesedési mutatók az elmúlt két esztendőben az eltelt 20 év után növekedést mutatnak. A városi élettől elvonulni vágyó, nyugodt és természetközeli életet kereső, elsősorban fiatal értelmiség vidéki kisfaluakba költözése és a népesedéspolitikai intézkedések hatása egyaránt érezhető. Éppen emiatt is van aktualitása az egyedi, megőrizni kívánt vonások számbavételének és hangsúlyozásának, amely a településre betelepülni vágyók számára a megfelelő iránymutatást adhatja.

TELEPÜLÉSSZERKEZET

Szalatnak a Mecsek északi előterében patak uralta völgyben helyezkedik el. A főutca – széles, patak által kettészelt Kossuth utca –, melynek végén kiszélesedik és itt emelkedik az 1803-ban átadott templom. A település fejlődésében a természeti adottságok (patakpart, lankás térszín, mélyebben fekvő vizenyős területek és löszszurdokok és horgosok) mind szerepet játszottak a házhelyek kialakításánál, a megtelepedésnél.

Keleti irányba nem terjeszkedett tovább a település, mivel mélyen fekvő vizes terület Malomároknak nevezett településrész alakult ki, több malom is tevékenykedett itt a XIX. században. Nyugati irányba bővült először (az Alsómocsoládot Kárásszal összekötő utak mentén), majd a vasútvonal és megállóhely megépítésével délre terjeszkedett a település.

AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ELEMEI

Építészeti örökségünk mindaz, amely sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedő, hagyományt őriz, az ott élt emberek és közösségek munkáját és kultúráját híven tükrözi, illetve a táj jellegzetes képéhez tartoznak.

ORSZÁGOS VÉDETTSÉG ALATT ÁLLÓ MŰEMLÉK

Szalatnakon országos védettség alatt álló műemlék az 1803-ban épült római katolikus templom, amely késő barokk szakrális építmény, a szószéke fából készült, rokokó stílusú. Szent Szűz Mária tiszteletére szentelték fel a műemléket.

HELYI VÉDETTSÉG ALATT ÁLLÓ OBJEKTUMOK

A településen az 1/1999. helyi rendelet szabályozza a helyi védetté nyilvánítás feltételeit. Szalatnagon a római katolikus templom és az előtte elhelyezkedő park a szobrokkal és emlékművel együtt áll védettség alatt. A fészület, a világháborús emlékmű a település központjában, a patak mentén elhelyezkedő park együttesen élvez védettséget már közel két évtizede.

A TELEPÜLÉS TÁJI-TERMÉSZETI ÉRTÉKEI

TÁJI SAJÁTOSSÁGOK

A település a magyarországi tájbeosztás szerint a Völgység kistájában helyezkedik el. A kistáj domborzata jellegzetes, a neve is utal rá, hogy völgyekkel sűrűn szabdalts, eróziós-deráziós löszös domborok találhatók a területén. A domborok magassága, tagoltsága gazdagabb a kistáj más területéhez képest, és még a széles völgytalpak jellege is megtalálható.

Tájszerkezetét a földrajzi jellemzőknek megfelelően kialakított területhasználatok és az úthálózat határozzák meg. A település a kialakult völgytalpi vízfolyás irányába futó völgyekben, a közrezárt keskeny dombon létesült, sekély lejtésű dombtetők veszik körbe, ahol mezőgazdasági művelés folyik. A vonalas tájelemek Szalatnánál határozott szerkezetet jelenítenek meg: település külterületén vasút vezet, a közút a dombokon serpentinén halad fel-le.

Potenciális erdőtársulásai a gyertyános tölgyesek, a gyöngyvirágos tölgyesek, a tatárjuharos lösztölgyesek, valamint a völgyekben a tölgy-kőris-szil ligeterdők és partmenti égeresek (Qerc-Ulmetum; Carici elongatae-Alnetum). A meglévő erdőállományai a potenciálhoz közelálló összetételt csak részben tükrözik.

A dombtetőkről lefutó völgyek részben beerdősültek. A völgytalpakban a rétgazdálkodás lenne kedvező területhasználat, az üde rétek, legelők, kaszálók jobb művelési ágak a szántónál ezen a tájon. A Völgységre jellemző erózió csökkentése miatt a beerdősült völgyeket további védelmi rendeltetésű erdőkkel kellene beültetni. Az ártéri ligeterdők és kisvízfolyások menti rétek a szélsőséges vízjárását egyenlítik ki, ezeken a területeken sem a beépítés, sem a természetes növénytakaró megváltoztatása nem kívánatos. A mezőgazdasági hasznosítású felületek a lankás dombokon fekszenek, ahonnan a Mecsek vonulatait látni. A megragadó tájképi feltárulás megőrzése érdekében építmények elhelyezése rombolná a tájképet.

TERMÉSZETI OLTALOM ÁLTAL ÉRINTETT TERÜLETEK

Ezek a területek védelmi prioritások által korlátozott földhasználatú területek. A védelmi prioritások a következők: tájvédelem, természetvédelem, vízvédelem. A területeken való gazdálkodás célja a természeti javak (talaj, víz, növény, állat) védelme. Ezeken a területeken a természetvédelméről szóló törvény előírásai betartandók.

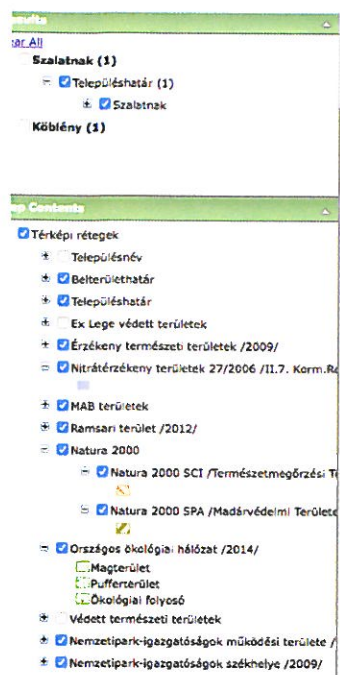
A Szalatnaki-patakot és a rajta duzzasztott halastavakat különböző szélességben vízparti vegetáció kíséri. A növényzetnek van esélye természetközeli vegetációvá fejlődnie, amennyiben a patakot és partját nem tisztítják ki, illetve az invazív fajokat kiirtják, és a természetes szukcesszió folyamatát hagyják kifejlődni.

ÖKOLÓGIAI HÁLÓZAT ÖVEZETE

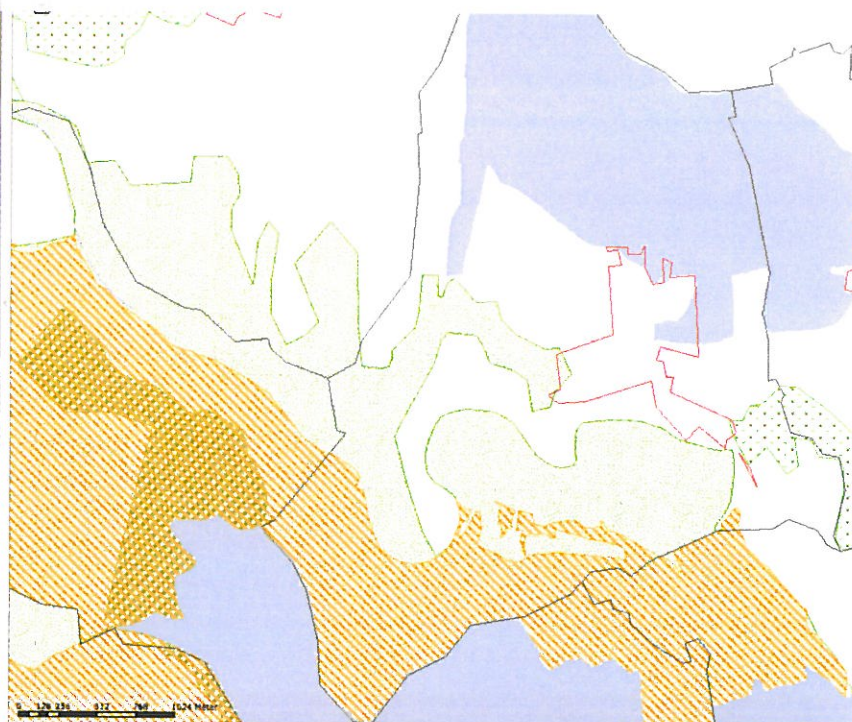
Szalatnak közigazgatási területén az ökológiai hálózat részei megtalálhatóak: az ökológia folyosó Köblénnyel határos déli sarkában található meg, a magterület pedig a település déli részén húzódó gyepek. Ennek részei a vizes élőhelyek: vízfolyások, tartósan vízállásos területek, mocsár, nádas tartoznak ebbe a kategóriába. A vizes élőhelyeken folytatható tevékenységről jogszabályok rendelkeznek, ezek betartása kötelező. Ide tartozik a Szalatnaki-patak és mente és a tartós, illetve időszakos vízállások, a halastavak. A területet átszelő völgy a tavakon kívüli mély fekvésű területein időszakosan vizes élőhelyek alakulnak ki, amelyek az ökológiai hálózatnak az elemeit is alkotják. A mély fekvésű területet nádasok szegélyezik, amelyek szintén a természeti értékeket gazdagítják.

A kisebb erdőfoltok, mezsgyék a biodiverzitás sokféleségének megtartása és az élőhelyek fennmaradása miatt értékes, egységes rendszerbe foglalva megőrzendők.

A Natura 2000 területek megtalálhatók a település déli részén, melyeket az alábbi ábra is tartalmaz.: Mecsek (HUDD20030) Szalatnak 0104/7, 0104/8, 0104/9, 0105/1, 0105/2, 0105/3, 0105/4, 0105/5, 0105/6, 0105/7, 0105/8, 0106, 0107, 0108/1, 0108/2, 0108/3, 0109, 0110, 0111, 0112, 0113/2, 0113/3, 0113/4, 0113/5, 0114, 0115/2, 0115/4, 0115/5, 0115/7b, 0115/7c, 0115/7d, 0115/7g, 0115/7h, 0116, 0117/13 hrsz-ok.

A Harmadik Katonai Felmérés térképlapján (1869-1878) a mai településszerkezet már szépen kirajzolódik

HELYI VÉDELEMRE JAVASOLT ELEMÉK

Helyi védelemre javasolt tölgyfa a szalatnaki út szélén, helyi védelemre javasolt hársfa a községháza udvarában.

Helyi védelemre javasoltak a temető idős fái és a vadgesztenyefa a posta előtt

A kislevelű hárs a Kossuth L. utca 31-33. előtt helyi védelemre javasolt, a forrás viszont ex lege védett a természetvédelmi törvény szerint

TÁJKÉPVÉDELMI TERÜLETEK ÖVEZETE

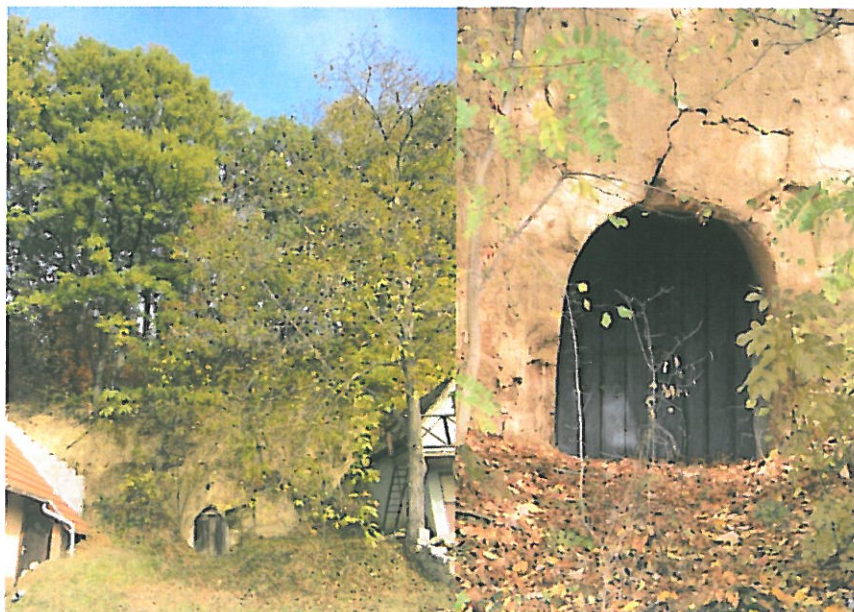
Ezeket a területeket rendeltetésszerűen és a természetvédelmi céloknak megfelelően kell használni. A védelem célja a tájkarakter fenntartása és az ökológiai funkciók megőrzése. Ehhez a következő objektumok kelljenek: élő sövények, erdősávok, fasorok, táblaszegélyek/mezsgyék, erdőszelek, finom struktúrák. Tájképvédelmi övezetet alkot a település D-i, DK határán húzódó ökológiai hálózat, a Natura 2000 területek.

EGYEDI TÁJÉRTÉKNEK JAVASOLT ELEMÉK

Az egyedi tájértékek a táj arculatát meghatározó elemek, melyek nélkül a térség egyhangú, történelem nélküli lenne. Megőrzésük a helyiek identitástudatának megerősödéséhez és a táj diverzitásához elengedhetetlen. Javasolt egyedi tájérték kataszterbe felvenni és nyilvántartani az alábbi elemeket:

Útmenti fészület hársfával és vasúti megálló, bakterházzal, diófával.

Pincesor. A szőlészkedés Szalatnokon már a XVIII. századi első katonai felmérés térképén is ábrázolásra került. Mára nem sok művelt szőlő maradt fenn, de a falu elején a pincesor ezt a régi tájhasználatot őrzi.

TELEPÜLÉSI ARCULAT

A falukép egységesnek nevezhető, amely a XIX. század végén, XX. század elején az istállózó állattartás térnyerésével alakult ki. Az eltérések csupán a funkciókat tekintve tapasztalhatók, így lakóterületek, gazdasági területek, a különleges területek és a beépítésre nem szánt területek különíthetők el.

HAGYOMÁNYOS, FALUSIAS KARAKTER

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

A falusias karakter a település teljes lakóterületét magában foglalja. Szerkezetében felfedezhetők a természeti viszonyok és a több hullámban történő megtelepedés hatásai. A település fő tengelyét a Szalatnaki-patak futása adja, amely kiegészül a korábbi, településeket összekötő útszakaszokkal. A főutcát (Kossuth utca) a patak meder két partra osztja, ahol a szalagtelkes parasztházak gazdasági épületekkel, illetve az utcával párhuzamosan futó házak és néhány rendszerváltást követően épült több szintes családi ház is helyet kap.

A hagyományos beépítés jellemző a településközpontból (templom, polgármesteri hivatal, szolgáltatók) kiinduló nyugati irányba futó Béke utcára, telekhatár – rendszerint jobb – oldalán elhelyezkedő parasztházak után a telek lezárásaként található a gazdasági épület, a szalagtelkek 15-20 méter szélesek és hosszan elnyúlnak. A harmadik fontos tengely a Kárász irányából érkező út (Frankel Leó utca), amelynek kiépülése a vasút megépítését követően vált rohamossá. Itt színes képet látunk a beépítés tekintetében, hiszen a tradicionális, az utcával párhuzamos és az oldalszegélyen álló emeletes építési sémák egyaránt megjelennek.

A telkeken belül a házak elrendezése a hagyományokat követve oldalhatáron álló, fésűs Szalotnak legnagyobb részén. A parasztházakra jellemző a hossz tengelyére az utcára merőleges, sokhelyiséges, egytraktusos alaprajz, az oromfalas nyeregtető, a kétnyílású utcai homlokzat, valamint a széles, faoszlopokkal alátámasztott oldaltornác, amelyet néhol előtornác vagy kódisállás is kiegészít.

Mindenképpen említést igényel, hogy az állattartás időszakából való impozáns gazdasági épületek, elsősorban istállók pajták, sok helyütt a lakóháznál is magasabbak. Többségük téglafalazatú, nyerstégla felületű és idomtéglaakkal díszített homlokzatú. Jellegetese az udvar végében teljes telekszélességben keresztbefordított gazdasági épületek is.

A házak az udvarról közelíthetők meg, a tornácbejáratot mára rendszerint lezárták és ablakkal látták el. A tornác fölé túlnyúló tetőt általában egyszerű mintákkal díszített, faragott faoszlopok támasztják alá.

A karakterre jellemző, hogy a parasztházak gazdasági funkciójának minden kelléke napjainkig megmaradt, de – részben az előregedett népesség miatt – gazdálkodás gyakran már nem folyik. Ugyanakkor gyakori a ház körül kisebb állatok tartása.

Az épületek anyagában sokszor találkozunk a vályog, és az égetett cseréptégla, utóbbi általában száraz lábazatot biztosít. Az általában 45 fokos hajlásszögű nyeregtető szinte kizárólagosan kerámia-cseréppel van fedve. A házak többsége földszintes, elsősorban találkozhatunk emeletráépítéssel, vagy tetőtér-beépítés egyáltalán nem jellemző. A tetővonal rendre egyenes.

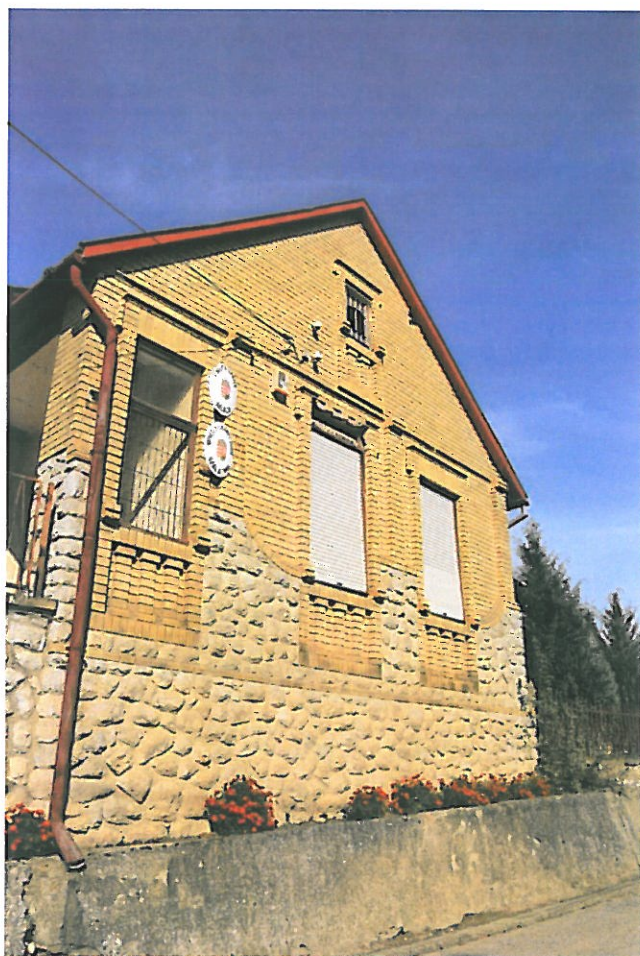
A hagyományos parasztházak mellett előfordulnak alárendelt jelleggel más típusok is. Ilyen az L alakú épület, amelynek rövidebb szára párhuzamos az utcával. Anyagukban, díszítésükben ezek a házak is illeszkednek a fent leírtakhoz. Találunk az utcával szintén párhuzamosan futó nagy gazdasági bejáratral rendelkező házat a főutca mentén. A másik típust az 1980-as évek közepétől megjelenő többszintes, négyzetes alaprajzú házak jelentik. Ezekből azonban viszonylag keveset találunk.

Az egyes háztípusok közül a tradicionális parasztház homlokzatát két kisebb ablak töri át. Az utcával párhuzamos elrendezésű altípusoknál általában párosan szimmetrikusan elhelyezett ablakot találunk, míg az „emeletes” típus esetében úgyszólván kötelező elem a két (szélesebb) ablak megjelenése a homlokzaton.

Az utóbbi háztípust leszámítva a homlokzatok többsége szerényen díszített. Gyakoriak az egyszerű vonalú, a homlokzat síkjából enyhén kiugró ablakkeretezések, a homlokzatkérmények. Sok esetben külön külső burkolatot kap az épületek lábazata. Karakteres elem az oromfalat áttörő, számos esetben keretelt, két kisebb vagy az egyetlen, félköríves záródású padlásablak. Szintén nagyobb számban található övpárkány az épületek homlokzatán.

A karakterhez tartozó középületek, vagy szolgáltatóegységek általában vagy szintén parasztházak átalakításával jöttek létre, vagy egyszerű kivitelezésű, funkcionális épületek.

A falusias lakóövezetben az épületek telkén változatos méretű és kialakítású kerteket találni. Előfordul a kertekben a szőlő, veteményes, illetve egyházi virágágyak kialakítása. Értékesek a kertekben, valamint egyéb zöldfelületeken álló régi gyümölcsfajták fái, melyek nemcsak szépek, ízletes gyümölcsűek, hanem génbankként is szolgálhatnának. Szőlők még néhány telken előfordulnak, de sajnos egyre kevesebben vannak, akik tudják gondozni. Az idősödő település népessége nemcsak a szőlőket, hanem a veteményest és a gyümölcsfákat is egyre kevésbé tudja ápolni, ezért a falunak érdemes lenne külön programot kialakítani a gyümölcsös-veteményes kertek gondozására.

PRÉSHÁZAK, PINCESOR

A település történetében a szőlőművelésnek nagy hagyománya van, a löszbe vájt pincék köszöntik a településre érkezőket Kárász irányából, illetve az északi részen is található egy kisebb sor. Ezek elé kisebb általában elő- és oldaltetős, négyzet alaprajzú, háromszög alakú faberakású oromfalas présházak emeltek egy vagy két kisebb ablakkal és nagy, díszes présházajtóval.

AJÁNLÁSOK

TELEPÍTÉS ÉS BEÉPÍTÉS

A karakterre jellemző telekstruktúra és a telken belüli, oldalhatáron álló települési rend megőrzendő. Nem javasolt a szabadon álló épületek elhelyezése, vagy az iker- és sorházas elrendezés. A házak elhelyezésében új építés, illetve újjáépítés esetén is megtartandó, hogy a házak előkert nélkül, közvetlenül a járda mellett állnak. A funkciójukat veszített gazdasági épületeket olyan módon javasolt átalakítani, új szerepkörrel (például gépkocsi-tárolás) ellátni, hogy az eredeti tömegalakítás, anyaghasználat, és lehetőleg a díszítések is megmaradjanak. Az udvarok rendezése és átalakítása, a díszkerti-rekreációs funkció erősítése ajánlható.

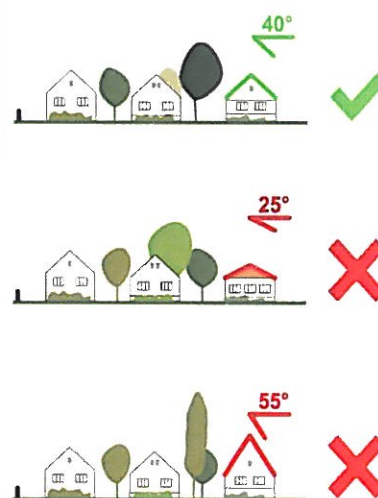
MAGASSÁG

A kialakult karakternek megfelelően elsősorban földszintes házak elhelyezése javasolt. A teljes emelet ráépítése nem szerencsés, a tetőtér beépítése azonban elfogadható.

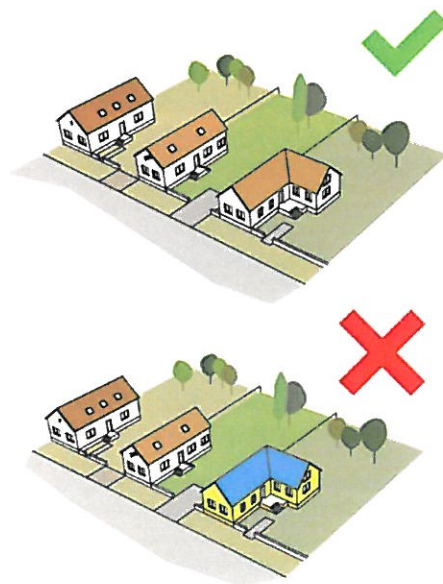
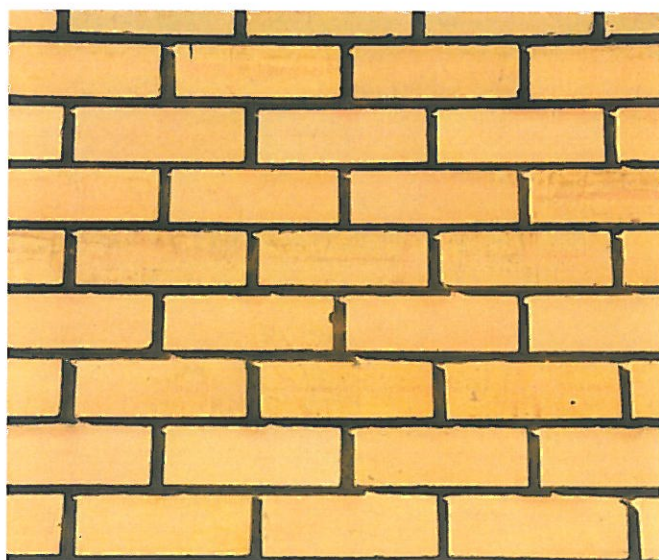
TETŐFORMA

A karakternél uralkodó a nyeregtetős elrendezés, amelynek megtartása mindenképpen javasolható minden olyan esetben, ahol ez volt az eredeti forma. A tető vonalát javasolt egyenesnek hagyni, amely legfeljebb a tornácot fedő túlnyúlás kapcsán szükséges, hogy meredekséget váltson. Kerülni kell a fióktetős megoldásokat és a tetőtér-beépítést.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAG- ÉS SZÍNHASZNÁLAT

Anyaghasználat szempontjából javasolt az átépítések során a tégl (és sárgatégla), valamint a kerámiaacserép használata. A homlokzat alakításakor javasolt megtartani a nyílászárók eredeti kiosztását. A homlokzatok díszítésekor egyszerű vonalú, geometrikus vakolatminták alkalmazása javasolt. A színek tekintetében kerülni kell a feltűnő, harsány árnyalatokat (például az élénk sárgát, lilát, pirosat). A karakterhez igazodóan a homlokzatok javasolt alapszíne a fehér, illetve halvány, pasztell árnyalatok (barna, zöld, sárga, bézs). A homlokzaton javasolható a lábazat megjelölése, eltérő színezéssel vagy burkolással, ugyanakkor ügyelni kell arra, hogy a választott burkolat típusa ne legyen idegen a helyben alkalmazottaktól. A tetőn is javasolt a kerámiaacserép használata, amelyben színében alapvetően legyen natúr téglaszínű. Kerülni kell a tetőn a sötétebb árnyalatokat és lehetőleg a betoncserepek, valamint más tetőfedő anyagok használatát (pala, fémlemez).

AJTÓK ÉS ABLAKOK

Átépítések esetén javasolt megtartani az ablakok eredeti kiosztását, méretezését és eloszlását. Kerülni kell a hagyományos parasztházak utcai homlokzatára az eredetinel nagyobb ablakok elhelyezését. A karakterben a fa nyílászárók elhelyezése javasolt. Az ablakkeretek színválasztásakor elsődlegesen a barna, a bézs, a zöld és hasonló árnyalatok javasoltak. A zsalugáter megőrzése is javasolt. Ugyan ez vonatkozik a redőnyökre és redőnyházakra, amelyek színválasztásának igazodnia kell a homlokzathoz. Az ajtók esetében is a fa az elsősorban javasolt anyag, és bár az ajtók jobbára nem közvetlenül az utcára nyílnak, a dombortüveges megoldások kerülendők.

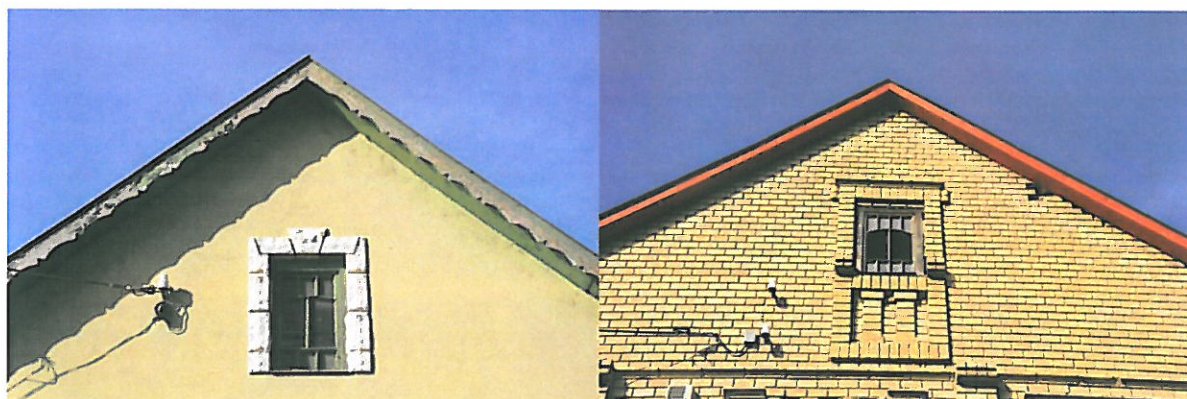
RÉSZLETKÉPZÉS

A részletek kialakításakor ügyelni kell a karakterhez való illeszkedésére. A tornácok átépítésekor ügyelni kell a faragott faoszlopok eredeti, visszafogottan díszített formájának megőrzésére.

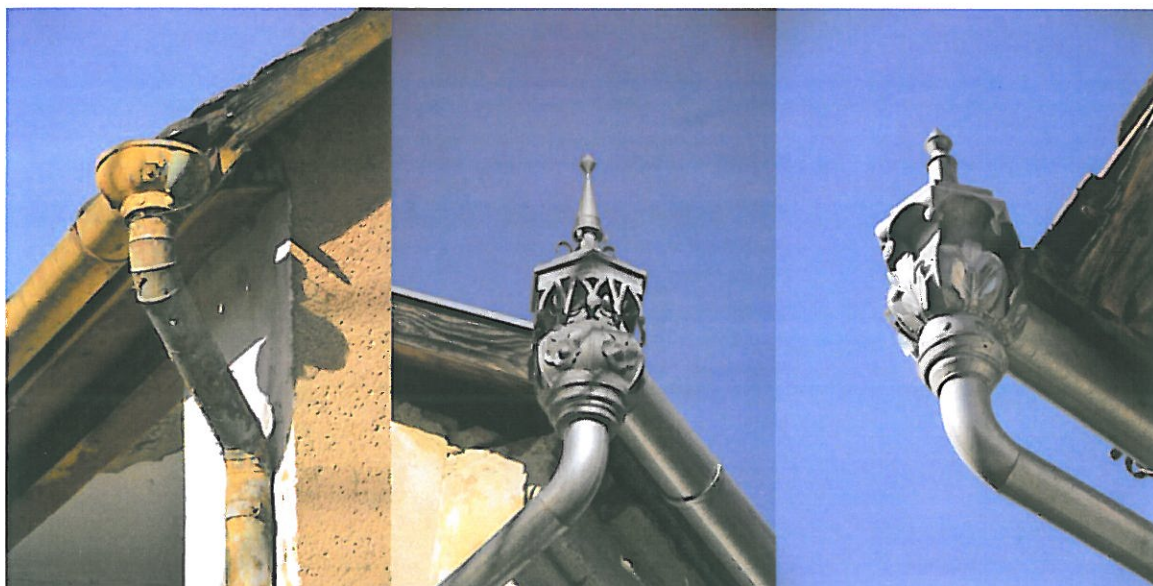

Szintén megőrzésre érdemesek a párkányos ablakok és az ablakkeretezés, illetve félköríves vagy egyszerű négyzetes záródású padlásablakok. Különösen érdekes és javasolt megőrizni az építés évére vonatkozó oromfeliratot.

Az épületek, tornácok, kertek figurális díszítése kerülendő. Az ereszcsontrák kialakításakor a meglévő minták szerinti díszesebb bádogos munkák, avargyűjtők kialakítása támogatható.

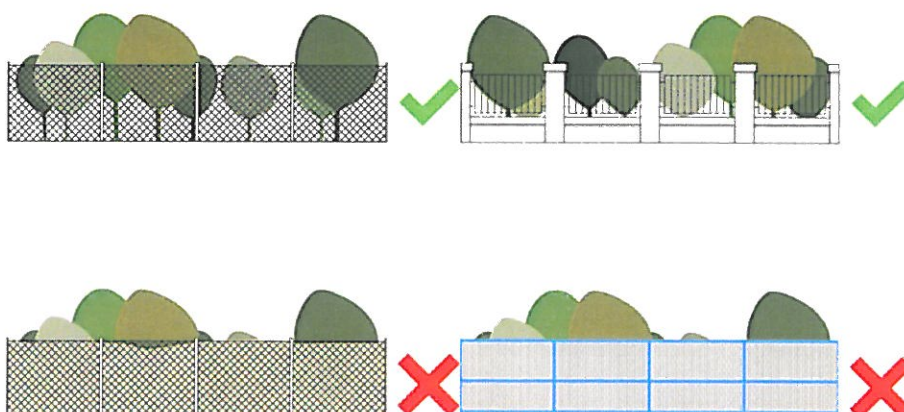
Az udvarban álló gazdasági épületek átalakításánál az eredeti nyerstégla ajtó- és ablakkeretezéseket célszerű megőrizni.

Présházaknál is az eredeti fa ablak- és ajtószerkezet megtartása javallott, illetve faragott ajtókra különös figyelmet célszerű fordítani.

KERÍTÉSEK

A kerítések között, ha egységes stílusról nem is beszélhetünk, de fontos kiemelni, hogy azok szinte minden esetben átlátszóak, aránylag gyakori a kovácsoltvas vagy préselt lemez alkalmazása, de a téglavagy betonlábazaton álló léckerítés is megjelenik.

KERTEK

Az előkertek gondozott képet mutatnak, ha lágyszárúakkal ültetjük be. A kisméretű kerteket változatos kiültetéssel lehet feldobni, ebben segítenek a virágzó és a színes lombú cserjék, évelők. Az előkertek és

a kerítés előtti „utcakertek” a település arculata szempontjából különösen fontosak, hiszen az utcakép formálásában is szerepük van. Örökzöld sövényekkel takarni a nemkívánatos elemeket.

Az oldalhatáron álló házhoz tartozó, hosszan elnyúló, keskeny telken a kertrész az előkertre korlátozódik, a házak mögött található a hosszan elnyúló gazdasági kertrész, melyet egyre kevesebben gondoznak. A kertekben egy-egy gyümölcsfa, fenyőfa maradt még. Haszonkert nem jellemző. Ahol kettő házhelyet összevontak, ott nagyobb kert tudott kialakulni.

GAZDASÁGI TERÜLETEK

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

Szalatnagon gazdasági szerepvállalásából adódóan kevés gazdasági terület különíthető el. A település központjában található egy gazdasági funkciókat ellátó épületegyüttes. Földszintes épületként, utcával párhuzamos elhelyezkedésével és palatetős szerkezetével némiképp kitűnik az utcaképből, de színei, ablakai, homlokzata mégis egybeolvaszttják az utcaképpel.

AJÁNLÁSOK

ELHELYEZÉS

Új épületek elhelyezése esetén ügyelni kell a táji környezetbe történő illesztésre és a szabadon álló elhelyezésre. Állattenyésztési funkciók esetén fokozottan kell ügyelni a védőtávolságokra és a védősávok alkalmazására.

ANYAGHASZNÁLAT ÉS TETŐFORMA

A kialakult karakternek megfelelően nyeregtetők használata javasolt. A tetők hajlásszöge az épület funkciójához és méretéhez igazodhat, de ne legyen nagyobb 45 fokosnál. A tetők borítására a pala, hullámpala és a cserép javasolt, a fémlemez használatát kerülni kell. A falak és a tető esetében is kerülni kell a feltűnő, tájtól és karaktertől is elütő színek használatát.

UTCÁK, PARKOK, KÖZTEREK

A közterületek jellegzetességei magunkon viselik a falu általános jellemzőit. A főutca (Kossuth utca) egyik oldalát járda szegélyezi, a széles utcát a Szalatnaki-patak szeli ketté. Az utca két oldala között több híd biztosít biztonságos átkelést. Ennek az utcának a folytatása a vasút irányába – délre – tartó Frankel Leó utca, illetve nyugati irányba a Béke utca. Utóbbi ad helyet az óvodának, a polgármesteri hivatalnak egyaránt. A főutca településközpontba eső végén helyezkedik el a templomtér, amely ugyan nem szabályos alaprajzú, mégis egységesen illeszkedik a településképhez. Kiterjedése és a körülötte elhelyezkedő egységes lakóépületek sajátos karaktert kölcsönöznek a területnek. A templom és az előtte, illetve körülötte elhelyezkedő park több szobornak, emlékműnek biztosít helyet. Érdemes említést tenni a településen belül és annak határában elhelyezett kőkeresztekről is, amelyek megóvása szintén javasolt.

ZÖLDFELÜLET-RENDSZER

Szalatnak zöldfelületi rendszerének gerincét a fordított Y alakú településszerkezet és az ehhez kapcsolódó dombháti-völgyi erdők, vízfolyás mente alkotja. A belterületi kertek kapcsolódnak a külterületi vízfolyásokhoz, gyepekhez, erdőkhez. Óshonos fafajokból álló utcai fasorokkal és

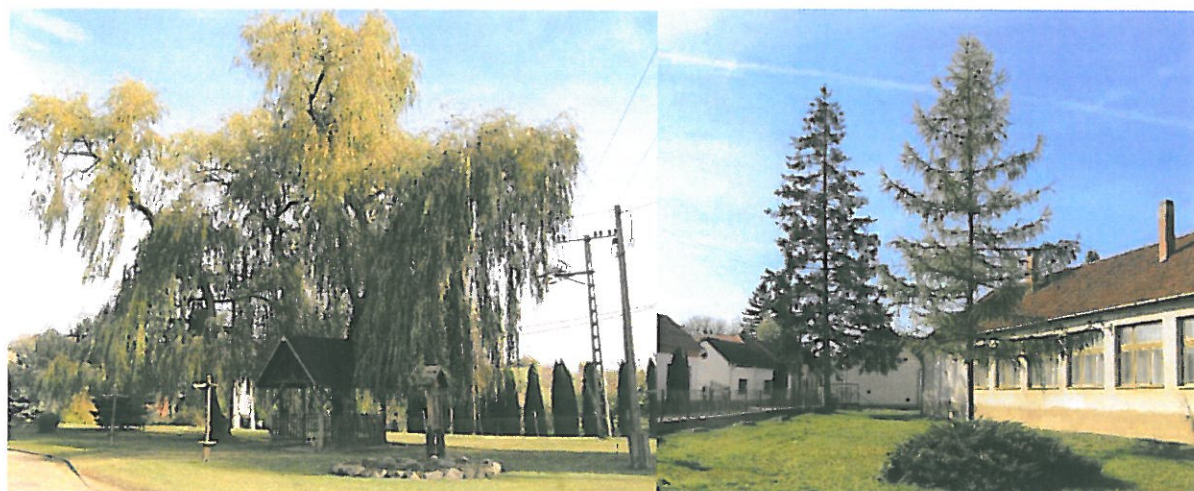
rehabilitált kisvízfolyással tovább lehetne erősíteni ezt a kapcsolódást, és természetközeli zöldfelületi rendszert lehetne létrehozni.

A polgármesteri hivatal környezetét rózsákkal, talajtakarókkal, területőrző örökzöldekkel díszítették.

A buszmegálló a falu közepén, a patakparthoz közel van. Hangulatos, a település arculathoz illő fa megállóval és vízpartot imitáló fűzfával. Az iskola sajnos már nem működik, de az előkertje szépen gondozott, növényesített.

A falu központjában hosszan elnyúlva fekszik a közpark, benne emlékművel, kopjafával. Sűrűn van beültetve fákkal, cserjékkel, amiket a későbbiekben a tűzsúfoltság elkerülése miatt szanálni kell. A templom ebben a parkban áll, gazdagon fásított zöldfelületen. Értékes növényanyaga hársfákból, juharokból, vadgesztenyefákból áll, melyek helyi jelentőségű védelemre érdemesek.

A temető a dombtetőn kapott helyet. Igen nagy kiterjedésű, mert a régi temető és a különböző felekezetek sírja is itt találhatóak meg. Értékes növényállománya (hárs, juhar, japánakác, vadgesztenye) javasolt helyi védelemre. A temető dombon áll egy templom is, mely közvetlen környezetében hársfák és japánakác magasodik.

Az utcák nem minden esetben fásítottak, melyek pótlása sokat javítana a faluképen. Potenciális zöldfelületként jelenik meg a település közepén végigfolyó Szalatnaki-patak mente. Értékét növelné a kisvízfolyásra komplexen megtervezett „Kisvízfolyások rehabilitációja”, a részletesen kidolgozott települési zöldfelületi rendszer terve, amelynek egyes akcióterületeire készülne kiviteli terv.

AJÁNLÁSOK

BURKOLAT, JÁRDA

Törekedni kell a kialakult rendszer jó állapotban való megőrzésére, különösen a vízelvezető árok és a járda kapcsán, amelynek folyamatos karbantartása szükséges.

UTCABÚTOROK, EMLÉKMŰVEK

Utcabútorok telepítése csak a meglévő stílushoz igazodva javasolt. Ezek elhelyezésekor törekedni kell a kialakult közterek funkcionális megerősítésére. A jelenlegi növényzet diverzifikálható és bővíthető. Új emlékművek elhelyezésének fokozottan ügyelni kell a település karakteréhez való illesztésre. A főutca északi településhatár felé vezető végén utcabútorokkal felszerelt kis zöldsziget várja a megpihenni vágyókat.

ZÖLDFELÜLETEK

Javasolt fasorok ültetése őshonos, tájra jellemző fajokkal, szakági tervek alapján. Utcafásítások telepítése, ahol megfelelő hely áll rendelkezésre a légvezetékek, közművek figyelembevételével történjen. Ügyelni kell a megfelelő faj kiválasztására és a telepítési távolságra. Az utcafásításhoz ajánlott fajok: gyümölcsfák, díszalma, kőris, berkenye, juhar, hárs, vadgesztenye, víz közelben fűzfa, éger, valamint ezek alakilag változatos fajtái, a színes lombú fajok tömeges alkalmazása az utcafásításban kerülendő. Kerülni kell továbbá a túlsúfolt növénybeültetéseket. A parkokban javasoltak az egyszerű, fa játékok, fa környezetarchitektúra elemek.

REKLÁMFELÜLET, HIRDETŐTÁBLÁK

A hirdető táblák, reklámok mindennapi életünk részei. Az utcákat, tereket – a legforgalmasabb helyeken – elárasztják a hirdetések, amely rendezetlen utcaképet eredményezhetnek.

Szalatnak községben a portálok kialakításában még nem alakult ki egységes arculat. A harmonikus, utcaképbe illeszkedő elemek megjelenésére már elindultak törekvések – egységes összefogott reklámfelület kialakítása - amely tovább támogatandó.

A településközpont üzlethelyiségeinél az eleganciára, a visszafogottságra és a harmonikus szín- és betűhasználatra érdemes törekedni, kerülve a neonfényeket, a harsány színeket és a nagy reklámfeliratokat. Épületeken, telken elhelyezésre kerülő hirdető jellegű építmények, táblák készítésénél törekedjünk arra, hogy alkalmazkodjunk az épület karakteréhez, anyaghasználatához.

Előnyben részesítendő az épületen betűgrafikaként megjelenő feliratok. A háromdimenziós, jól megválasztott igényes betűtípus a homlokzat építészeti elemeihez, tagozataihoz harmonikusabban illeszthető, mint a táblákra sűrített reklámfeliratok.

Az épülethomlokzaton konkrét termék megjelenítése nem ajánlott. A homlokzaton és a hozzákapcsolódó felületeken a termék- és ételfotók elhelyezése kerülendő.

KÜLÖNLEGES BEÉPÍTÉSI TERÜLETEK

TEMETŐK

A temetők gondozásakor törekedni kell a jó állapot fenntartására, beleértve mind a növényzet, mind a történeti sírkövek megőrzését. A temetőmegújítás keretében kihantolt történelmi sírkövek rendezettebb formában történő elhelyezése javasolt. A temetőkben a település egyéb közterületéhez igazodva növények, elsősorban örökzöldek telepítése indokolt.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

Szalatnak esetében a beépítésre nem szánt területek szinte kizárólag mező-vagy erdőgazdasági hasznosításúak. Ezen belül is, az erdőterületek aránya jelentős, a szántók kiterjedését a terepviszonyok korlátozzák. A kiskertesi művelési forma csak csekély kiterjedést foglal el a telkek hátsó részén. Az erdők jóléti funkciója alárendelt szerepet játszik, bár egy turistaút érinti a települést. A táj jellegzetes, részben antropogén elemei a löszmélyutak.

AJÁNLÁSOK

TELEPÍTÉS, MAGASSÁG

A beépítésre nem szánt terület jelenlegi karakterének, táji értékeinek megőrzése fontos célkitűzés. Alapvetően az új épületek elhelyezése esetén törekedni kell a lehető legkisebb mértékű beavatkozásra. Kerülendő a nagyméretű, különösen toronyjellegű épületek. Új épületek elhelyezése esetén javasolt a növényzettel (fasorral, örökzöldekkel) való elhatárolás, takarás.

TETŐHAJLÁS, TETŐFORMA

A tájba illő, alacsony hajlásszögű tetők kialakítása javasolt, nyereg, vagy sátoztetős formában. Lapostetők, illetve 45 foknál meredekebb nyeregtetők létrehozása nem támogatott.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT, SZÍN

Az adott karakteren belül a legjelentősebb feladat a tájba illesztés, amelyhez a természetes anyaghasználat jelentheti a kulcsot. A színekben itt is a föld színeket (barnát, zöldet) lehet javasolni. Az anyaghasználatban a tégl és a cserép, a fa a terméskő lehet a legjobb megoldás, a fém, hullámlap, hullámpala ugyanakkor kerülendő.

KERÍTÉSEK ÉS TÉRFALAK

A karakterhez alapvetően a kerítés létrehozása nem illeszkedik. Amennyiben az mégis indokoltnak tűnik, akkor a legjobb megoldás az élő sövény, szükség esetén kerítésdróttal megerősítve.

ZÖLDFELÜLETEK

Külterületet érintő fejlesztéseknél az új létesítmények telepítési helyét a „Tájak esztétikai minősítése MSZ 20372 szabvány” szerint kidolgozott tájpotenciál-vizsgálat alapján lehet kijelölni, majd a megfelelő helyre épített műtárgyat a szabvány további útmutatásai alapján tájépítészeti megoldásokkal tájba illeszteni, végül a telket zöldfelület-rendezési terv alapján kialakítani. Bármely zöldfelületi, vagy azzal szorosan összefüggő pl. gyalogos- és kerékpárút, vízgazdálkodási, közlekedés-fejlesztésnél a meglévő zöldfelületi kapcsolódásokat figyelembe kell venni, rendszerszerű tervezés javasolt.

A gazdálkodást össze kell hangolni a tájképvédelmi, ökológiai érdekekkel: biztosítani kell a természeti értékek megőrzését, a biológiai sokféleséget, az invazív fajok irtását, honos, tájra és termőhelyi adottságnak megfelelő fásszerű növényzet ültetését, a meglévő értékes fásszerű állomány jó karban tartását, különös tekintettel a régi gyümölcsfákra. A település teljes közigazgatási területére vonatkozó „Favédelmi, fakivágási és fapótlási rendelet” és zöldfelület-gazdálkodási akcióterv, valamint egyedi tájérték kataszter megalkotása szükséges.

ERDŐTERÜLETEK

Az ökológiai cél a meglévő erdőterületek tájidegen fajainak visszaszorítása, őshonos növényzettel való fokozatos átalakítása. A domboldalokban álló, vagy védelmi rendeltetésű (talaj) erdőknél a vízgazdálkodás-menedzsment kedvező befolyásolása miatt, továbbá az talajlepusztulás megakadályozása miatt természetközeli erőgazdálkodást kell kialakítani. A mezőgazdasági, lakó és gazdasági területhasználattal érintkező területeken a pufferként funkcionáló szegélyzónák (cserjések, mezsgyék) megőrzése, szükség szerint kiegészítése.

MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK

A változatos tájkép és a kedvezőbb ökológiai körülmények biztosítása érdekében javasolt mezővédő erdősávok, tájfasítás, mezsgyék telepítése mezőgazdasági utak mentén, művelési táblák határain, valamint az összeköttetés biztosítása a tájfasítás és a belterületi zöldfelületi hálózat között. Javasolt cserjefajok: galagonya, kökény, csíkos kecskerágó, veresgyűrű som, húsos som, vadrózsa, jerikói lonc, csodabogyók, fagyal. Javasolt fafajok: ezüsthárs, gyertyán, tölgy, virágos kőris, éger, vadrózsa, alma, berkenyék. A település pincesorára való építést nem javasoljuk, ezek megközelítése jelentős út- és közműépítéssel járna, melyek feltételei ma nem biztosítottak. A terv távlatban is beépítést nem igénylő házikertként javasolja a térséget felhasználni.

VÍZPARTI TERÜLETEK

A falu közepén átfolyó patak mentét ajánlott fasorral szegélyezni, hogy a település belterületén se szakadjon meg a zöldfolyosó. Fűzekkel, égerrel, szilvával, almával és egyéb őshonos vízigényes, illetve pangóvizet is elviselő fajjal javasoljuk beültetni a partját. Ezeken a területeken az ökológiai szempontok kerüljenek előtérbe az ökológiai hálózat folytonossága, a biodiverzitás megőrzése, a klímaadaptáció céljából. Cél a természetes növényzet megóvása, telepítése, az ökológiai folyosók szerepének további erősítése. Mérnökbiológiai módszerek alkalmazása javasolt bármiféle beavatkozás esetén.

Készült Szalatnak Község megbízásából, a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben meghatározottak figyelembevételével

Polgármester: Bregó János

Főépítész: Kovács Andor

Készítette: S.T.F.T Településfejlesztő és Tervező Bt.

Szerzők: Baracsi Viktória, Jerkovicsné Stefán Klára, Trócsányi András, Lakatos Veronika

Szerkesztő: Pirisi Gábor

Fotó: Baracsi Viktória, Trócsányi András, Pirisi Gábor, Máté Éva, Lakatos Veronika

Felhasznált források:

Építészeti útmutató ábrái: Lechner Tudásközpont

Magyarszéphely településképi arculati mintakézikönyv

Szalatnak hatályos településfejlesztés és rendezési eszközeinek dokumentumai, régi térképek: www.mapire.eu/hu, térkép a Google Earth Pro segítségével.

Szalatnak, 2017. 12. 29.

